

*Civilization Boundaries
Цивилизационни граници*

ВОЕННИЯТ РЕЖИМ В ГЪРЦИЯ (1967 – 1974 Г.) И НЕГОВАТА ПОЛИТИКА ПО ОТНОШЕНИЕ НА МЮСЮЛМАНИТЕ В ЗАПАДНА ТРАКИЯ

Явор Саръев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията има за цел да разгледа политиката, която провежда военният режим в Гърция (1967 – 1974) по отношение на мюсюлманското население в Западна Тракия. Специално внимание е обърнато на отношението на гръцките власти спрямо българоезичните помаци в Тракия.

Keywords: Greek military junta Greece (1967 – 1974), Bulgarian-speaking Muslims (Pomaks), Western Thrace

Управлението на военната хунта, дошла на власт в Гърция с преврат на 21 април 1967 г., води до големи промени в гръцкото общество като цяло. Особено силно обаче то се отразява върху живота на мюсюлманското малцинство в Западна Тракия. Това е период, в който се затвърждава изграденото през предишния период отношение към затворената общност¹⁾. Условието на Студената война и международният проблем с признаването на гръцкото диктаторско управление за легитимно водят до ново сближение между Атина и Анкара. На 20 януари 1968 г. турската страна признава гръцкия военен режим за легитимен и започва преговори за решаване на неотложните междудържавни въпроси.

През седемгодишния период на военното управление в Гърция българоезичните помаци в Тракия продължават да бъдат толерирани за сметка на турската част от мюсюлманите, към които се прилагат и нови дискриминационни мерки след кризата в Кипър от 1964 г. Освен проблемите, които им се създават за закупуването на земя, се поставят и много пречки пред получаването на разрешение за строеж или поправка на жилищни сгради, добиване на шофьорски книжки за автомобил и трактор, достъп до заеми и кредити от банките и редица други²⁾. Това се прави като контрамярка за непреставашите турски издевателства спрямо гърците в Истанбул³⁾.

Гръцките власти се опитват да създадат клиентелистски отношения с помациите, позволявайки им да инвестират средствата си в региона, а не да ги изнасят в Турция. Това наистина има ефект и много от тях продават имотите

си отвъд граница и закупуват жилища в Ксанти. Те започват да се чувстват по-спокойни и изпитват доверие към цивилните власти, като за по-малко от десетилетие успяват значително да подобрят икономическите и социалните условия, в които живеят.

В своя доклад към гръцкото вътрешно министерство от 28.01.1967 г. началникът на КСМПТ преповтаря мнението си относно членовете на мюсюлманското малцинство, че „модернистите са считани за елиномразци, а консервативните – за елинофили“, но консервативните членове на общността предпочитат да живеят в Гърция, защото тя им дава повече религиозна свобода и именно те са нейната опора срещу турските домогвания в Тракия⁴).

И при новата политическа ситуация в Гърция водещата роля на „Координационния съвет за малцинствена политика в Тракия“ (КСПМТ) по етническите въпроси се запазва. Между април 1967 г. и февруари 1969 г. той провежда последните си заседания, в които се набляга на основните задачи от зададената при основаването му програма – ограничаване на турския елемент в Тракия, премахване на неговото влияние върху помаците и създаване на благоприятни условия за по-пълната интеграция на последните към гръцката държава и култура.

Скоро след държавния преврат в Атина от 21 април КСМПТ свиква своята 53-та среща (21.07.1967 г.). На нея е приет бюджет за втората половина на настоящата година, в който са отделени 350 000 драхми за „помашката политика“. Това включва освен заплатите на мюсюлманските учители, верни на гръцката власт, и средствата, които ще бъдат изразходвани за създаване на водоснабдителни съоръжения в селата Смигада, Като Вирсини и Саракини, изграждане на минарета в Ано Кардамос и Кими, построяване на нови джамии в Хлои и Мелидана, както и строеж на няколко малцинствени училища и пристройки за учители в Рагада, Чука и Хлои⁵).

Отделно перо в бюджета на КСМПТ представляват стипендиите за обучение в средни училища на деца от „помакохория“ във вътрешността на страната. Както обаче става ясно още отначало, възпитаниците от планинските села не могат да достигнат образователното ниво, необходимо им, за да продължат в гръцките гимназии. Така през 1967 г. от бройките, които са предвидени за българоезичните мюсюлманчета в средния курс, са заети всичко на всичко само три⁶).

Властите разпределят безплатно храни за населението и фуражи за добитък в планинските села. Правителството раздава пакети с храна за помашките ученици и организира безплатни обедни трапезарии към училищата. Но изхранването става и оръжие, когато през 1972 г. префектът на областта изключва от разпределенията семейства или цели села, които оценява като „туркофилски“. Такъв например е случаят със село Органи в 1974 г. Създават се също детски домове и земеделски клубове, предназначени да „осветляват“

селяните за новостите и да запознават по-добре тях и техните деца с гръцкия език и политическите планове на правителството. Държавата дотира изцяло възстановяването на минарета и джамии в помашките села – нещо, което отказва на туркоезичните. Тя се ангажира и със строителството и поддръжката на мостове и водопроводи⁷⁾.

Всички архивни данни от това време показват прилагането на нова образователна политика спрямо мюсюлманското малцинство в Западна Тракия. Мюсюлманските учители стават поле на негативна реципрочност в отношенията между Турция и Гърция още от началото на 60-те години на XX век. Последните, особено т. нар. „просондухи“, т.е. получили висше образование в Турция, са смятани за оръдия на чуждата държава. Едва през 1968 г., в контекста на краткото подобрение в двустранните отношения, се стига до преназначаването на някои от отстранените учители. Ето как описва тогавашната образователна политика генералният инспектор на област Родопи – Еврос:

„Линията на Турското консулство в Комотини е да проникне чрез свои хора в помашките райони... ние трябва да предотвратим това, защото то ще доведе до подчиняването на помаците на турските внушения и ще има негативни национални последици за нас“⁸⁾.

След преврата от април 1967 г. в Западна Тракия стартира едно планомерно назначаване на старомюсюлмански учители из селата на българоезичните мюсюлмани и замяната на подозрителните кадри. Същото се случва и с „изборните“ училищни настоятелства. Виждаме поредица от решения на „Координационното бюро за малцинствените училища“ (КБМУ) в Кавала, взети за изключително кратък период. Само на едно заседание на КСМПТ от 1967 г. е определено назначаване на 30 учители в района на Ксанти, което е подписано от номарха Димитриос Карапиперис. През август същата година е готов списъкът с всички 108 училища с новоназначените учители и училищни ръководства в ном Ксанти⁹⁾.

Една от основните цели, които преследва военното гръцко правителство в Западна Тракия, е подготовката на собствени преподавателски кадри за мюсюлманското малцинство. Плод на това желание е издаденото министерско решение от края на 1967 г. за откриването на „Специално педагогическо училище“ в Александруполис. Тази идея обаче няма никакъв успех най-вече заради местоположението на града и възможността за силно турско влияние върху мюсюлманските студенти там. Именно за да бъде избегнато това, на следващата година е решено да се създаде „Специална педагогическа академия“, но този път в големия административен и културен гръцки център – Солун.

Новата академия за подготовка на малцинствени учители в Солун има авторитарен характер според описанието на нейните първи студенти. Най-вероятно това се дължи на общата атмосфера в условията на диктатура в страната. Кадрите на „Специалната педагогическа академия в Солун“ (СПАС) са наби-

рани главно сред помаците с идеята след завършването си да бъдат назначавани отново в своите планински райони като държавни служители с осигурена заплата. Тази възможност, която се дава на бедното и неграмотно население, примамва мнозина да използват шанса, предоставен от гръцката държава. Обикновено курсистите имат завършен 5-годишен курс в медресето на Ехинос или Комотини и идват в Солун със слаба обща подготовка. Преподавателите в СПАС използват в учебния курс само гръцки език, което допринася за неговото усвояване в голяма степен от българоезичните мюсюлмани¹⁰⁾.

Първият випуск на СПАС се състои от 11 души, докато само след няколко години, през 1971 г., броят на новопостъпилите студенти нараства на 40. Условието, които се предлагат на помаците там, са твърде добри в сравнение със суровия начин на живот, с който те са свикнали в планинските части на Родопите. Освен това в учебното заведение също се набляга много на религията и са зачитани всички ислямски обичаи, което е от особена важност за спечелване на доверието на това население. В своя реч през 1972 г. директорът на СПАС Йоанис Котицас казва пред студентите, че с времето те изгубват по принуда езика и религията си (става дума за гръцкия език и православната християнска религия през османския период) вследствие на различното влияние на чужди окупационни сили над тях. Освен това той ги нарича „апостоли на гръцката култура в Западна Тракия“¹¹⁾.

Турция, както може да се предполага, протестира шумно още от откриването на СПАС. Тя недоволства, че излизащите от нея учители не знаят турски език и не са годни да преподават в турските училища, пренебрегвайки отново останалите мюсюлмански групи в малцинството. Когато през 1972 – 1973 г. от Анкара разбират, че не могат по легален или дори нелегален начин да назначат учители от Турция, посланикът им в Атина – Камуран Гюрюн, предлага да бъдат внедрени турски професори в самата СПАС. Това предложение, естествено, е отхвърлено от гръцкото Министерство на образованието като абсурдно¹²⁾.

Всички тези действия се случват на фона на опитите за подобряване на гръко-турските отношения на официално ниво. Най-важната стъпка в тази посока е подписването на двустранен протокол на 20 декември 1968 г., който набляга върху „принципа на взаимност“ между Турция и Гърция по отношение на чуждото малцинство. В спогодбата, като едно от основните искания, е поставено възстановяването на числения им баланс, предвиден от Лозанския договор, но загубен с течение на времето. Въпреки това обаче и двете страни продължават да проявяват нетолерантност към чуждите населения на своя територия¹³⁾.

Тук е важно да кажем, че българоезичното население в Родопите е отделено в т. нар. „контролирана зона“ със специален режим на достъп, която придобива най-строг характер пак през 1967 г. с началото на военния режим в

Гърция. Сега в нея са оформени и два отделни обособени сектора. Първият от тях, обозначен във военните карти с буква „А“, е с по-строг режим и обхваща предимно села на помаци, спрямо които се провежда специална политика. В сектор „Б“ пък са включени селища с преобладаващо християнско население, притежаващи повече плодородна земя, които получават държавна помощ за икономическото си и социално развитие.

„Контролираната зона“ над Ксанти засилва своите две основни роли – военен и политически контрол над едно колебливо в националното си определение население. Първата роля е свързана с евентуална силова заплаха от външна страна, а вторият има за цел управление на една част от малцинството, към която властите не изпитват особено доверие. Чрез рестриктивната зона се упражнява контрол и върху електоралното поведение на нейните обитатели и насочване на гласовете им само към гръцки политически партии и кандидати. Третият аспект е свързан с намерението чрез икономически и експлоататорски методи да се стигне до маргинализирането и гетоизирането на родопските селища, с цел пълната зависимост и контролиране от страна на Атина¹⁴⁾.

Друг открояващ се компонент от гръцката държавна политика в периода 1967 – 1974 г. са предприетите засилени етноложки изследвания, които имат важната цел – да преборят теориите за религиозните и етнически връзки между турци и помаци. Основната им задача е да се докаже по (псевдо)научен начин, с помощта на антропологията, филологията и медицината, че преди нашествието на османците в Тракия помаците имат древен елински корен и православна християнска вяра. За да се прекратят спекулациите от страна на чужди шовинистични пропаганди към помаците и да се установи каква кръв тече във вениите им, гръцката държава дори прави специален кръвен анализ¹⁵⁾.

В гръцки списания и вестници започват да се тиражират твърдения, като това на Манолис Варвунис, че „в ном Ксанти 18 000 помаци с ислямска вяра твърдо вярват в своя нетурски произход и принадлежност към древното тракийско племе на агрианите“. КСМПТ си сътрудничи и с новосъздадения през този период „Тракийски център“, който подпомага в издателската му дейност. Замислено е отпечатването на списание, подобно на турската периодика „Ватп Тракуа“, което да представя гръцкото виждане по проблемите на етнологията, историята, археологията и митологията на Западна Тракия. На този проект обаче не е даден ход, тъй като преценката на председателя на Координационния съвет е, че „научните етноложки изследвания на помаците не са изгодни“, без да се уточнява дали финансово, или политически¹⁶⁾.

Появяват се предложения езикът, който говорят помаците, да бъде изучаван в техните училища, като в полза на това се обявява дори главният инспектор на малцинствените училища Минас Миниадис. Идеята провокира разногласия по отношение на това каква азбука да бъде използвана за изработването на съответните учебни пособия. След дискутиране между ръководните

гръцки органи в Западна Тракия председателят на „Кординационния съвет за малцинствена политика“ К. Кукуридис предлага в настоящия момент да бъде запазена практиката в помашките училища да се използва арабската азбука, а за новото поколение тя да бъде заменена постепенно с гръцката графична система. И тези планове обаче не достигат до реализация и остават само на хартия в архивните документи на КСМПТ¹⁷⁾.

Правителството на Г. Пападопулос прекратява съществуването на създадения през 1962 г. орган „Координационно бюро за малцинствена политика“, за да го замени с „Бюро по културните въпроси“ по подобие на действащия от 1936 г. „Департамент по културните въпроси“. Тук вероятно се търси алузия с военния режим на Й. Метаксас и неслучайно се възобновяват част от неговите практики спрямо тракийските мюсюлмани. „Бюро по културните въпроси“ (БКВ) започва първоначалната си дейност като сателит на гръцкото Министерство на външните работи в Солун, а от 1976 г. функционира като самостоятелна агенция, отговорна пред Атина и базирана в град Кавала. Основната задача на БКВ продължава да бъде противостоенето на силната турска пропаганда сред мюсюлманите и работата за осъзнаването на помаците и ромите като различни от турското население етноси¹⁸⁾.

Заседанието на БКВ от 8 декември 1969 г. проявява желание да продължи прилагането на координирани мерки спрямо помаците и толерирането им за сметка на туркофонната част от мюсюлманското малцинство. За целта трябва да се действа бързо и решително чрез осигуряване на хранителни припаси за изкарване на тежката зима и задържането на помаците в планинските села. Турското консулство се опитва да противодейства и да ги извади от „убежищата“ им в планината, за да ги претопа по-лесно чрез слизането в равнинните части на Тракия¹⁹⁾.

От срещата на БКВ от 10 април 1971 г. разбираме, че е проведен първият цикъл от поредица образователни семинари и в него участват почти всички мюсюлмански учители от Тракия, с изключение на онези двама-трима, които имат „неподходящо поведение“ (посещават турското консулство в Солун и др. неблагонадеждни прояви). Изборът за участниците във втория кръг от такива семинари следва да става по същите определени критерии (сътрудничество с гръцките власти, служби за сигурност, войска и т. н.), независимо от броя на кандидатите, които искат да участват в него.

Освен това се прави предложение за увеличаване на броя на мюсюлманските деца, които да постъпват в гръцки основни училища и гимназии през следващата учебна 1971 – 1972 г. През изминалата година в гръцките гимназии на Ксанти и Родопи има общо 38 ученици от семейства на мюсюлмани – 23 в Комотини и 15 в Ксанти. 21 деца произхождат от селата в равнинната част на ном Родопи, а вторите са главно от планинските села над Ксанти²⁰⁾.

Друга важна черта от управлението на военната хунта в Атина е, че тя насочва голяма част от усилията на гръцката администрация и законодателство за „пречупване на гръбнака“ на мюсюлманското малцинство в Западна Тракия – вакъфското имущество. След като членовете на вакъфските съвети започват да се назначават регулярно от гръцката власт през 1967 г., те загубват значението си за малцинствената общност като представително тяло. Вместо тях „Върховният консултативен съвет на Западна Тракия“ и няколко други асоциации придобиват първостепенна роля във вътрешните дела на мюсюлманите.

По този начин усещането за „джемаат“ (семаат – мюсюлманска религиозна общност) постепенно избледнява и институционалният характер на разпръснатите общности се изгубва. Така малцинството действително е „миноризирано“ и като колективна политическа идентичност. Този процес се възприема от гръцка страна като успешно създаване на един реален статут на „милет“, действащ срещу опитите на Турция за национализация на западнотракийските мюсюлмани²¹⁾.

Заедно с желанието за контрол над имуществото КСМПТ предлага през 1968 г. и конституционно изменение за утвърждаването само на две депутатски места за мюсюлмани в гръцкия парламент. Това трябва да „елиминира риска те да заемат всички места на народно представителство в Тракия и да бъде контролирано политическото им влияние“. За седемгодишния период на управление на военната хунта мюсюлманите на практика са лишени от политическа активност²²⁾.

Първоначалното желание на военното правителство е избирането на кандидат за народен представител в националния гръцки парламент, който да е от „помашки“ произход. Това е считано за необходимо за политическата сепарация на помациите, като се създава и подходящо за целта лоби, но никога не се случва на практика. Най-големият успех на представител от средите на българоезичните мюсюлмани при режима на полковниците (1967 – 1974) е на Шевкет Хамди. Той достига в редовете на гръцката администрация поста председател на административния борд на Ксанти. Като друг негов голям успех се посочва и противодействието му срещу влиятелни помаци, служещи на турската пропаганда в Тракия²³⁾.

След като гръкоправославната общност съвсем намалява своята численост през 60-те години на XX в., Гърция осъзнава, че строгото придържане към клаузите на Лозанския договор е само в неин ущърб. De jure равновесието на малцинствата се запазва само по отношение на тяхното имущество. Теоретично, гърците, които „доброволно“ напускат Истанбул, могат винаги да се завърнат в домовете си, но това практически няма как да се осъществи и постепенно турската държава започва ликвидацията на тяхното имущество. Неуспешни са и опитите за възстановяване на реципрочния брой на православиите гърци при преговорите от 1968 до 1978 г. Това довежда до реакцията

на Атина, която започва да отрича „турския“ характер на мюсюлманите в Тракия и да игнорира техните права по двустранните споразумения с Турция²⁴).

Вследствие на това напрежението между съседните държави постепенно започва да нараства отново и турското правителство закрива Богословската академия към Вселенската патриаршия в Истанбул през 1971 г. Атина веднага се решава да отвърне чрез отмяна на образователния закон от 1954 г. и малцинствените училища в Западна Тракия отново минават под пряк държавен контрол. С официална заповед от 28 януари 1972 г. „турските училища“ отново се преименуват на „малцинствени“. На 24 март 1972 г. на главния инспектор в малцинствените училища е наредено да изготви нови табели с размер 1,10 на 0,70 см с надпис „М-о училище“. Това е ловък ход, при който дадено училище в Тракия може да се тълкува като мюсюлманско или малцинствено според нуждата и очевидно се прави умишлено²⁵).

Решение 1109/1972 отменя закон 3065/1954 относно разпоредбите за малцинственото образование в Западна Тракия. Новите постановления на крал Константин, приети от съвета на министрите, се съдържат в чл. 6, където четем: „Преподаването на турски език в малцинствените училища може да се извършва от завършилите СПАС или от възпитаници на медресетата и малцинствените гимназии в Тракия. Преподаването на гръцки език става само от държавни гръцки учители, които са получили одобрение от Министерството на образованието и вероизповеданията²⁶“.

В това време се засилва и амбициозната политика на „Бюро по културните въпроси“. В неговото заседание от 30 юни 1972 г. се посочва, че целите на „Специалната педагогическа академия в Солун“, които предварително си е поставила тази институция до 1980 – 1981 г., са да произведе около 250 – 260 учители, чрез които да направи помаците филоелини и в максимална степен доверчиви към гръцката държава. Също така да премахне тяхната колебливост по отношение на националната принадлежност и да ограничи до максимална степен използването на турски език между тях, като го замени изцяло с гръцки. Както се вижда обаче, тази задача не е никак лесна и бройката на завършилите СПАС е значително по-скромна, което удължава значително и периода на нейното съществуване.

През май 1972 г. тече и кампания за набиране на ученици от средите на помаците за гръцките технически средни училища. В селата Ехинос и Ореон се изнасят специални беседи и се прожектират филми за развиващата се индустрия в страната, които целят да привлекат младите умове към желанието да модернизират областта, в която живеят. Другите основни насоки на гръцката политика са изкупуване на мюсюлмански земи, увеличаване броя на студентите в СПАС, замяна на надписите на училищата и ограничаване на турската пропаганда сред помаците, както и забрана на названията „турски“ в името на организациите от Западна Тракия²⁷).

Като част от „Специалната програма за Тракия“ (възлизаща на общо 300 000 драхми за 1973 г.), освен допълнителните средства за подаръци по религиозните празници, за новата година е предвидено редовно възнаграждение от 2800 драхми на месец за мюсюлманските учители, верни на гръцката държава. На 30 септември 1972 г. е взето решение за превозване на 450 училищни чина от Дидимотихон в планинските помашки села, което да стане с военни коли, главно от Комотини. От това време започва да се забелязва все по-засилващ се интерес и към циганската част от малцинството и нейната поддръжка²⁸⁾.

Отношенията между Атина и Анкара вървят относително нормално, когато през 1973 г. те си разменят ноти с оплаквания за лошо отношение към реципрочните турско и гръцко малцинство. Влошаването на положението става по-сериозно след падането от власт на премиера Г. Пападопулос на 8 октомври същата година. Новият лидер – Димитриос Йоанидис, има още по-негативна нагласа към Турция и от предшественика си. Това поставя началото на редица промени в междудържавните отношения, които третират и чуждите малцинства на собствена територия²⁹⁾.

Последният опит за дипломатическо разбирателство между турската и гръцката страна е направен при визитата на Исмет Инъню в Атина и разговорите му с гръцкия министър-председател и министъра на външните работи. Турският лидер акцентира на желанието си мюсюлманското малцинство в Западна Тракия да има свободна възможност за развитие във всички области на социалния и културния живот, да се даде повече светска насока на религиозните медресета в Комотини и Ехинос, като посочва за идеален модела на турските средни школи „Имам Хатип“³⁰⁾. Инъню се обявява срещу гръцката политика да назначава само свои лоялни учители в мюсюлманските училища и счита, че едно осъвременено образование в медресетата ще бъде по-актуално за младото поколение. Това обаче не среща особен отглас и разбиране в средите на гръцките управляващи³¹⁾.

Най-важната турска контраинициатива в това „ухажване“ на помаците е предприета от турския посланик в Атина – Камуран Гюрюн. Той посещава Западна Тракия между 23 и 25 октомври 1973 г. и има възможност да инспектира обстойно дори помашките селища във военната зона над Ксанти. К. Гюрюн получава съдействие от гръцките власти в опитите си да премахне разделението сред мюсюлманите. По неговото мнение общността е разполовена основно на „прогресисти“ и „реакционери“. Първата група, на свой ред, се подразделя на свои вътрешни клики. Турският посланик е приятно изненадан при срещата си с възпитаниците на „Специалната педагогическа академия в Солун“ от това, че те са туркофилски настроени и използват латинската азбука в учебния процес (което вероятно е преувеличено).

След срещата си с лидера на „консервативните“ – Хафъз Яшар, К. Гюрюн разбира, че тази група не представлява чак такава заплаха за турските инте-

реси, каквито подозрения има преди това. По-голям проблем представлява онази част от изявените „прогресисти“, които внасят изкуствено разделение сред мюсюлманите с цел да спечелят гласове в борбата си да станат народни представители. Според някои източници съществува „черен списък“ на тези, които пречат в осъществяването на турската политика спрямо т. нар. „външни турци“. В този списък влизат около 20 имена, сред които се забелязват Шевкет Хамди, Асим Халилоглу, Музафер Салихоглу, Хасан Хатипоглу, Хафъз Яшар и др.³²⁾

Пак от началото на декември 1973 г. е предприето изкупуването на недвижимо имущество на мюсюлмани в градовете на Западна Тракия чрез Земеделската банка на Гърция. Същевременно с това продължава и поддръжката на помаците, за които оптимистично се смята, че в скоро време ще станат филоелини. Подпомага се дейността на медресето в Ехинос и СПАС, като се дават финансови добавки на учителите в тях. Номархът на Ксанти – Йоанис Волиотис, дори отпуска сума от 5000 драхми за купуване на подаръци за децата в помашките училища през февруари 1974 г.

Въпреки всички усилия на „Координационното бюро по малцинствените въпроси на Тракия“ и наследилото го „Бюро по културните въпроси“, като институция към Министерството на Северна Гърция обаче, днес е много трудно да се каже със сигурност дали „помашката политика“ по време на Военната хунта е успешна. Съществуват противоречиви данни от началото на 70-те години, в които за помаците в Родопите се казва, че „мнозина от тях вече са елинофили“, но голямата част все още изпитват силни антигръцки чувства и следват сляпо нарежданията на турското консулство в Комотини.

Един показателен факт за подобно твърдение е посрещането на турския посланик в планинските села на контролираната зона през 1973 г. Училищният инспектор М. Минаидис твърди, че делегацията е приветствана сърдечно от всички помаци и сякаш чувството за единство с турския етнос помага на последните да преодолеят психологически условията на ограниченост, в които ги поставя гръцката държава³³⁾.

БЕЛЕЖКИ

1. В днешната гръцка област Западна Тракия живее официално признато според Лозанския договор (1923 г.) мюсюлманско малцинство от около 130 000 души. То се състои от турци (60%), помаци (българоезични мюсюлмани – 30 %) и роми (10 %). Всяка от тези групи има числено превъзходство в един от трите административни дистрикта (нома) на Западна Тракия. Помаците са концентрирани в ном Ксанти, турците – в ном Родопи (с главен град Комотини), а циганите – в ном Еврос (с главен град Александруполис).
2. Aarbakke, V., „The Muslim Minority of Greek Thrace“, Thesis submitted for the degree of Doctor Philosophiae at the University of Bergen, 2000, p. 177 – 178.

3. Τρουμπέτα, Σεβαστη, Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους μουσουλμανούς της Θράκης – το παραδειγμα των πομάκων και των τσιγγανών, Εκδόσεις κριτική, 2001, σ. 48.
4. Ηλιάδης, Χρήστος, «Η εθνική αυτότητα της μουσουλμανικής μειονότητας και η εκπαιδευτική πολιτική. Μελέτη αρχειακών πηγών, 1945 – 1967», Μεταπτυχιακή Εργασία, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 37.
5. Γ.Α.Κ. Ν. Ροδόπη, Αρχείο Διευθύνσεως Εσωτερικών Νομού Ροδόπης (1925 – 1986), φακ. 10, σ. 32.
6. Κωστόπουλος, Τάσος, Το «Μακεδονικό» της Θράκης – κρατικοί σχεδιασμοί για τους πομάκους (1956 – 2008), Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2009, σ. 85.
7. Далегр, Жоел. „Политиките на гръцките правителства спрямо помаците в Западна Тракия“, В: Сп. Исторически преглед, 2009, № 5 – 6, с. 64.
8. Tsistelikis, K., „Old and new islam in Greece - from historical minorities to immigrant newcomers“, Martinus Nijhoff Publishers, 2012, p. 466.
9. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 16 “Σχολικάί εφορείαι μουσουλμανικών δημοτ. Σχολείων Ροδόπης – Εβρου και Ξάνθης”, σ. 12.
10. Aarbakke, V., The Muslim Minority of Greek Thrace..., p. 149.
11. Ibid., p. 151.
12. Ibid., p. 150
13. Τρουμπέτα, Σ., Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους μουσουλμανούς της Θράκης..., σ. 48 – 49.
14. Labrianidis, Lois, The impact of the greek military surveillance zone on the greek side of the bulgarian – greek borderlands, In: IBRU Boundary and Security Bulletin, Summer 1999, p. 86 – 88.
15. Ηλιάδης, Χ., Η εθνική αυτότητα της μουσουλμανικής μειονότητας και η εκπαιδευτική πολιτική..., σ. 39.
16. Κωστόπουλος, Τ. , Το «Μακεδονικό» της Θράκης..., σ. 89 – 90.
17. Το ίδιο, σ. 93.
18. Tsistelikis, K., Old and new islam in Greece -..., p. 178.
19. Γ. Α. Κ. Καβάλα, Φ. 7 «Πρακτικά συσκέψεων συντονιστικού συμβούλιου 1967 – 1971», σ. 3 – 6.
20. Το ίδιο, σ. 13 – 15.
21. Tsistelikis, K., Old and new islam in Greece -..., p. 129.
22. Ibid., p. 216.
23. Iliadis, Ch. “The turkish-muslim minority of Greece: “Confidential” discourses, reciprocity and minority subjectivity during the emergence of the policies of discrimination (1945 – 1966)”, a thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, Department of Govrment University of Essex, 2012, p. 272.
24. Aarbakke, V., The Muslim Minority of Greek Thrace, p. 189 – 190.

25. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 12 “Πρακτικά συσκέψεων συντονιστικού συμβούλιου 1967 – 1971”, σ. 45.
26. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 50 “Ασφαλέσις εις Ι.Κ.Α. ημεδαπών μουσουλμάνων εκπαιδευτικών”, σ. 8.
27. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 12 “Πρακτικά συσκέψεων συντονιστικού συμβούλιου 1967 – 1971”, σ. 32
28. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 12 “Πρακτικά συσκέψεων συντονιστικού συμβούλιου 1967 – 1971”, σ. 23
29. Aarbakke, V., The Muslim Minority of Greek Thrace..., p. 177.
30. Дейността на училищата „Имам хатип“ показва явния завой към официалното възвръщане на ислямското образование в Турция. През 1966 г. турското правителство гарантира на възпитаниците на „Имам хатип“ постъпване в университетите, които поради по-голямата си автономия след 1961 г. стават средища на социалистически настроена младеж. Poulton, Hugh, Top Hat, Grey Wolf and Crescent – Turkish Nationalism and the Turkish Republic, NY University Press, 1997, p. 172 – 173.
31. Γ.Α.Κ. Καβάλα, Φ. 37 “Γραφείον τύπου Θράκης 1968 – 1970”, σ. 18.
32. Aarbakke, V., The Muslim Minority of Greek Thrace, p. 186 – 187.
33. Iliadis, Ch., The turkish - Muslim minority of Greece: “Confidential” discourses..., p. 280.

THE POLICIES OF THE MILITARY REGIME IN GREECE (1967 – 1974) TOWARDS THE MUSLIM POPULATION IN WESTERN THRACE

Abstract. The paper sets out to examine the policies of the military regime in Greece (1967 - 1974) towards the Muslim population in Western Thrace. Special attention is paid to the attitude of the Greek authorities to the Bulgarian-speaking Muslims (Pomaks) in Thrace.

✉ **Yavor Saraev, PhD student**
Faculty of History
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: yavor.saraev@gmail.com